

OBSAH

Úvod ---- 13

KAPITOLA 1: ZÁVISLOSTNÍ PŘÍSTUP K SYNTAXI ---- 17

- 1.1 Základní pojmy závislostní syntaxe ---- 18
 - 1.1.1 Vztah závislostního grafu a syntaktické reprezentace ve školské syntaxi ---- 18
 - 1.1.2 Tzv. „základní“ větná dvojice podmět a přísudek a její pojetí ---- 19
 - 1.1.3 Větné vztahy překračující závislost jako dvojčlenný vztah ---- 20
- 1.2 Dvě roviny popisu větné stavby, jejich jednotky a funkční generativní popis (FGP) ---- 24
 - 1.2.1 Vztah reprezentace mezi formou a funkcí, homonymie a synonymie jako dva zdroje asymetrie jazykového znaku ---- 24
 - 1.2.2 Rovina významové a povrchové stavby věty ---- 26
 - 1.2.3 Vlastnosti tektogramatické roviny ---- 30
- 1.3 Gramatika a slovník: Valence a valenční rámec ---- 32
- 1.4 Soustava syntaktických pojmů ---- 32
- 1.5 Gramatické kategorie pojmenovávací a usouvztažňovací ---- 36
- 1.6 Závěry kapitoly 1 ---- 37

KAPITOLA 2: TYPY ZÁVISLOSTNÍCH VZTAHŮ ---- 39

- 2.1 Slovesná doplnění valenční, kvazivalenční a nevalenční ---- 40
- 2.2 Povrchová vypustitelnost a všeobecnost aktantu ---- 44
- 2.3 Vztah sémantických rolí a aktantů ---- 44
 - 2.3.1 Původce/Konatel/Aktor (ACT, angl. actor) ---- 46
 - 2.3.2 Patiens/Objektiv (PAT, angl. patients) ---- 47
 - 2.3.3 Adresát (ADDR, angl. addressee) ---- 48
 - 2.3.4 Výsledek/Efekt (EFF, angl. effect) ---- 48
 - 2.3.5 Původ/Origo (ORIG, angl. origin) ---- 49
- 2.4 Kvazivalenční doplnění: jejich povaha a charakteristika ---- 50
 - 2.4.1 Určení překážky (OBST, angl. obstacle) ---- 51
 - 2.4.2 Určení mediátoru (prostředníka, MED, angl. mediator) ---- 52
 - 2.4.3 Určení záměru (INTT, angl. intent) ---- 52
 - 2.4.4 Určení rozdílu (DIFF, angl. difference) ---- 53
- 2.5 Typy volných určení ---- 54
 - 2.5.1 Určení časová ---- 54
 - 2.5.1.1 Časová určení na otázku *kdy*? (TWHEN, angl. Temporal – when) ---- 54
 - 2.5.1.2 Časová určení na otázku *odkdy*? (TSIN, angl. Temporal – since when) ---- 55
 - 2.5.1.3 Časová určení na otázku *dokdy*? (TTILL, angl. Temporal – till) ---- 55
 - 2.5.1.4 Časová určení na otázku *jak dlouho*? (THL, angl. Temporal – how long) ---- 56

2.5.1.5	Časová určení na otázku <i>jak často?</i> (THO, angl. Temporal – how often) ----	56
2.5.1.6	Časová určení na otázku <i>na kdy?</i> (TOWH, angl. Temporal – to when) ----	57
2.5.1.7	Časová určení na otázku <i>ze kdy?</i> (TFRWH, angl. Temporal – from when) ----	57
2.5.1.8	Časová určení na otázku <i>na jak dlouho?</i> (TFHL, ang. Temporal – for how long) ----	57
2.5.2	Určení lokální a směrová ----	57
2.5.2.1	Lokální určení na otázku <i>kde?</i> (LOC, angl. locative) ----	58
2.5.2.2	Lokální určení na otázku <i>odkud?</i> (DIR1, angl. directional – from) ----	59
2.5.2.3	Lokální určení na otázku <i>kudy?</i> (DIR2, angl. directional – which way) ----	60
2.5.2.4	Lokální určení na otázku <i>kam?</i> (DIR3, angl. directional – to) ----	61
2.5.3	Určení kauzální ----	63
2.5.3.1	Určení příčiny (CAUS, angl. cause) ----	63
2.5.3.2	Určení účelu (AIM, angl. aim) ----	64
2.5.3.3	Určení podmínky (COND, angl. condition) ----	65
2.5.3.4	Určení přípustky (CNCS, angl. concession) ----	67
2.5.4	Určení v širokém slova smyslu způsobová ----	67
2.5.4.1	Určení vlastního způsobu (MANN, angl. manner) ----	67
2.5.4.2	Určení míry (EXT, angl. extent) ----	68
2.5.4.3	Určení srovnání (CPR, angl. comparison) ----	69
2.5.4.4	Určení rozdílu (DIFF, angl. difference) ----	72
2.5.4.5	Určení prostředku (MEANS, angl. means) ----	72
2.5.4.6	Určení kritéria/pomůcky (CRIT, angl. criterion) ----	72
2.5.4.7	Určení doprovodu (ACMP, angl. accompaniment) ----	73
2.5.4.8	Určení zřetele (REG, angl. regard) ----	75
2.5.4.9	Určení účinku (RESL, angl. result) ----	75
2.5.4.10	Určení prospěchu (benefaktoru, beneficiantu, BEN, angl. beneficiary) ----	76
2.5.5	Rozšířený repertoár funktorů ----	78
2.5.5.1	Určení kontradikční (CONTRD, angl. contradiction) ----	78
2.5.5.2	Určení dědictví (HER, angl. heritage) ----	79
2.5.5.3	Určení substituce (SUBS, angl. substitution) ----	79
2.5.6	Určení s dvojím závislostním vztahem – doplněk (COMPL, angl. complement) ----	81
2.6	Vztah funktoru a subfunktora ----	82
2.6.1	Zavedení pojmu subfunktora ----	82
2.6.2	Subfunktory lokální, směrové a časové ----	83
2.6.3	Perspektiva rozšíření seznamu subfunktora ----	84
2.7	Příklady zpracování valenčních rámců sloves s ohledem na sémantické skupiny ----	85
2.7.1	Ukázka analýzy sloves „změny přináležitosti“ ----	85
2.7.2	Ukázka analýzy sloves pohybu ----	89
2.8	Valence substantiv ----	90
2.8.1	Specifická valenční doplnění substantiv ----	90
2.8.2	Valence deverbativních substantiv odvozených syntaktickou derivací ----	90
2.8.3	Valence deverbativních substantiv odvozených lexikální derivací ----	93
2.8.4	Specifická substantivní doplnění nevalenční ----	95
2.8.4.1	Přívlastek restriktivní (RSTR, angl. restrictive) ----	95
2.8.4.2	Funktor identity (ID, angl. identity) ----	95
2.8.4.3	Kandidát na nový funktor (SELECT, angl. selection) ----	95
2.9	Valence adjektiv ----	97
2.9.1	Valence adjektiv primárních ----	97
2.9.2	Valence u komparativu ----	98
2.10	Stručné závěry o valenci ----	99

KAPITOLA 3: DIATEZE A ALTERNACE

(JAKO PROSTŘEDKY HIERARCHIZACE VĚTNÉ STRUKTURY) ---- 101

3.1 K pojetí diateze a alternace ---- 102

3.2 Gramatické diateze ---- 103

3.2.1	Pasivní diateze ----	103
3.2.2	Rezultativní diateze ----	105
3.2.3	Recipientní (pasivní) diateze ----	109
3.2.4	Deagentní diateze ----	111
3.2.5	Dispoziční diateze ----	112
3.2.6	Reciproční diateze ----	112
3.2.7	Kauzativní „diateze“ (se slovesy <i>nechat, dát</i>) ----	114
3.2.8	Shrnutí gramatických diatezí ----	114
3.2.9	Tabulka kombinací diateze a vidu ----	116
3.3	Alternace slovesných rámců ----	116
3.3.1	Lexikálně sémantické konverze ----	117
3.3.1.1	Konverzní lokativní alternace („locatum“ – „lokace“) ----	118
3.3.1.2	Alternace „nositel děje“ – „lokace“ ----	122
3.3.1.3	Alternace „materiál“ – „produkt“ ----	123
3.3.1.4	Alternace „substance“ – „zdroj/lokace“ ----	124
3.3.1.5	Alternace „část těla“ – „jeho posesor“ ----	125
3.3.1.6	Lokativní alternace bez „agentu“ ----	126
3.3.1.7	Alternace „prostor“ – „pohybující se objekt“, resp. „objekt/prostor“ – „otvor“ ----	126
3.3.2	Různé strukturní vyjádření téhož situačního participantu ----	127
3.3.2.1	Dvojí vyjádření „lokace“ (patiens a směrové doplnění) ----	128
3.3.2.2	Dynamické a statické vyjádření „lokace“ ----	129
3.3.3	Strukturní rozpad situačního participantu ----	130
3.3.4	Reprezentace (lexikalizovaných) alternací ----	132
3.4	Závěry o diatezích a lexikalizovaných alternacích ----	134

KAPITOLA 4: KOORDINACE, APOZICE, PARENTEZE. ELIPSA ---- 135

4.1	Teoretické problémy koordinace ----	136
4.1.1	Koordinace a několikanásobný přísudek ----	138
4.1.2	Koordinace větných členů a elipsa ----	139
4.1.3	Koordinace lineární a hierarchická ----	142
4.1.4	Koordinování funkčně nestejných členů ----	143
4.1.5	Návrhy pro zachycení elipsy v koordinaci ----	144
4.1.6	Hypotaktická koordinace ----	145
4.2	Typy koordinace ----	146
4.2.1	Poměr slučovací (CONJ – konjunkce) ----	146
4.2.2	Poměr odporovací (ADVS – adverbativní) ----	146
4.2.3	Poměr vylučovací (DISJ – disjunktivní) ----	147
4.2.4	Poměr stupňovací (GRAD – gradační) ----	147
4.2.5	Poměr důvodový (REAS – reason) ----	148
4.2.6	Poměr konfrontační (CONFR – confrontation) ----	148
4.2.7	Poměr soupeření (CONTRA – competition) ----	148
4.2.8	Poměr důsledkový (CSQ – consequence) ----	149
4.3	Apozice (poměr přístavkový – APPS) ----	149
4.4	Vsouvání (poměr parentetický – PAR) ----	150
4.5	Elipsa ----	151
4.5.1	Podstata elipsy ----	151
4.5.2	Elipsa a vypustitelnost ----	152
4.5.3	Typy povrchové nepřítomnosti (doplněných) členů ----	153
4.5.4	Doplnění kandidující na gramatikalizované elipsy ----	154
4.5.4.1	Srovnávací konstrukce ----	155
4.5.4.2	Určení výjimky (EXC) a adice (ADDIT) ----	158
4.5.4.3	Určení substituce (SUBS) ----	161
4.5.4.4	Asymetrie: koordinace – determinace vs. parataxe – hypotaxe ----	162
4.6	Závěry o jevech analyzovaných v kapitole o koordinaci, apozici, parentezi a elipse ----	162

KAPITOLA 5 :KOREFERENCE. INFINITIVNÍ KONSTRUKCE. NOMINALIZACE ---- 163

- 5.1 O koreferenci obecně ---- 164
- 5.2 Vztažné klauze ---- 164
- 5.3 Koreference vyjádřená reflexivem ---- 166
 - 5.3.1 Reflexivum substantivní ---- 166
 - 5.3.2 Reflexivum adjektivní ---- 167
- 5.4 Koreference v konstrukcích s kontrolou ---- 168
 - 5.4.1 Kontrolovaný infinitiv ve funkci patientu (PAT) ---- 169
 - 5.4.1.1 Slovesa s kontrolou $ACT_G = Sb_D$ ---- 169
 - 5.4.1.2 Slovesa s kontrolou $ADDR_G = Sb_D$ ---- 170
 - 5.4.1.3 Slovesa s možností dvojí kontroly $ACT_G/ADDR_G = Sb_D$ ---- 170
 - 5.4.2 Kontrolovaný infinitiv ve funkci EFF (efektu) ---- 172
 - 5.4.2.1 Slovesa s kontrolou $PAT_G = Sb_D$ (tzv. slovanský akuzativ s infinitivem) ---- 172
 - 5.4.3 Kontrolovaný infinitiv ve funkci záměru (INTT) ---- 174
 - 5.4.4 Neutralizace aktivního a pasivního infinitivu ---- 175
 - 5.4.5 Kontrolovaný infinitiv v pozici subjektu ---- 176
 - 5.4.5.1 Subjektový infinitiv u sloves vyjadřujících pocity ---- 176
 - 5.4.5.2 Verbonominální přísudky s modálním nebo hodnotícím adjektivem ---- 177
 - 5.4.5.3 Verbonominální přísudky substantivní s kontrolou ---- 178
 - 5.4.6 Kontrolovaný infinitiv v pozici atributu ---- 179
 - 5.4.6.1 Kontrolor je vyjádřen jako součást atributivní konstrukce ---- 180
 - 5.4.6.2 Kontrolor je explicitně vyjádřen mimo atributivní konstrukci ---- 181
 - 5.4.6.3 Subjekt přívlastkového infinitivu je všeobecný ---- 182
 - 5.4.6.4 Testy pro hledání kontrolora ---- 182
- 5.5 Analytické predikáty ---- 183
- 5.6 Přechodníkové vazby ---- 184
- 5.7 Kontrola a nominalizace ---- 186
- 5.8 Závěr o jevech gramatické koreference ---- 188

KAPITOLA 6: AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ ---- 189

- 6.1 Aktuální členění jako součást hloubkové syntaktické struktury ---- 190
- 6.2 K tradičnímu pojetí aktuálního členění ---- 193
 - 6.2.1 Někteří východiska popisu aktuálního členění větného v české lingvistice ---- 193
 - 6.2.2 Zjišťování jevů aktuálního členění ---- 196
 - 6.2.2.1 Otázkový test ---- 196
 - 6.2.2.2 Negační test ---- 198
- 6.3 Aktuální členění české věty ---- 199
 - 6.3.1 Kontextové zapojení jako primární opozice ---- 200
 - 6.3.1.1 Kontextově zapojené a nezapojené členy věty ---- 200
 - 6.3.1.2 Členění věty na základ a ohnisko ---- 204
 - 6.3.1.3 Výpovědní dynamičnost ---- 207
 - 6.3.1.4 Aktuální členění souvětí ---- 208
 - 6.3.2 Aktuální členění a slovosled ---- 209
 - 6.3.2.1 Slovosledné principy v češtině ---- 209
 - 6.3.2.2 Vztah povrchového slovosledu a aktuálního členění ---- 210
 - 6.3.2.3 Pořadí členů věty v základu ---- 211
 - 6.3.2.4 Pořadí členů věty v ohnisku ---- 212
 - 6.3.3 Projektivita jako jedna z vlastností závislostní struktury vzhledem k slovosledu ---- 214
 - 6.3.4 Rematizátory ---- 220
 - 6.3.4.1 O rematizátorech obecně ---- 220
 - 6.3.4.2 Pozice rematizátorů v tektogramatickém stromě: dosah rematizátorů ---- 223
 - 6.3.4.3 Rematizátory v souvětí ---- 225
 - 6.3.5 Aktuální členění tázacích vět ---- 227
 - 6.3.6 Intonace jako další prostředek signalizace aktuálního členění v češtině ---- 233

6.4 Shrnutí kapitoly 6 o aktuálním členění ---- 234

KAPITOLA 7: KOOPERACE MORFOLOGIE A SYNTAXE ---- 235

7.1 Derivační morfologie a její podíl na syntaxi ---- 236

7.2 Zařazení zájmen a číslovek (slovní druhy nezákladové) ---- 237

7.2.1 Zájmena a zájmenná slova ---- 238

7.2.2 Číslovky ---- 245

7.3 Morfologické kategorie pojmenovávací ---- 247

7.3.1 Pojmenovávací kategorie slovesa ---- 248

7.3.1.1 Slovesný čas ---- 248

7.3.1.2 Slovesný vid ---- 249

7.3.1.3 Modalita ---- 250

7.3.1.3.1 Deontická modalita (deontmod) ---- 251

7.3.1.3.2 Skutečnostní modalita (factmod) ---- 252

7.3.1.3.3 Větná modalita (sentmod) ---- 253

7.3.2 Pojmenovávací kategorie substantiva ---- 258

7.3.2.1 Rod substantiv ---- 258

7.3.2.2 Číslo substantiv ---- 258

7.3.3 Pojmenovávací kategorie adjektiva (stupeň) ---- 259

7.4 Kategorie usouvzažňovací ---- 260

7.4.1 Usouvzažňovací kategorie slovesa ---- 261

7.4.1.1 Osoba a číslo slovesa ---- 261

7.4.2 Usouvzažňovací kategorie substantiva (pád) ---- 262

7.4.3 Usouvzažňovací kategorie adjektiva (rod, číslo, pád) ---- 262

7.5 Závěry kapitoly 7 a ukázka tektogramatické struktury věty (64) s gramatémy a derivémy ---- 263

Summary ---- 264

Reference ---- 266

Seznam zkratk ---- 277

Příloha 1: Zkratky a symboly používané v grafické reprezentaci vět ---- 280

Příloha 2: Frekvence výskytu jednotlivých funktorů v PDT ---- 283

Rejstřík věcný ---- 285

Rejstřík jmenný ---- 290